

Основні результати та рекомендації

Громадського моніторингу окремих аспектів роботи митниці, проведеного протягом січня-квітня 2021 року

У 2021 році ІЕД та чотири партнерські громадські організації, що були обрані на відкритому конкурсі, зібрали дані та провели моніторинг роботи семи регіональних митниць Держмитслужби — Волинської, Поліської, Одеської, Київської, Галицької, Вінницької та Північної.

У ході Громадського моніторингу 2021 були проаналізовані оцінки, очікування, думки та ставлення бізнесу, експертів, представників ділових та професійних об'єднань щодо нововведень на митниці (режим спільного транзиту, авторизований економічний оператор), нових цифрових продуктів митниці (портал «Єдине вікно міжнародної торгівлі», особистий кабінет користувача на цьому порталі та аналітичний модуль Business Intelligence), стану прикордонної інфраструктури та сервісу на митниці, рівня корупції, а також підготовлені рекомендації щодо конкретних кроків з покращення умов здійснення міжнародної торгівлі.

Для збору інформації при проведенні Громадського моніторингу роботи митниці використовувався метод глибинних напівструктурованих інтерв'ю із представниками зацікавлених сторін: експортерами, імпортерами, митними брокерами, представниками митних та контролюючих органів, а також з експертами у сфері зовнішньої торгівлі. Інтерв'ю проводились регіональними організаціями-партнерами. Для всіх інтерв'ю було визначено основну тематику запитань, що дозволило, з одного боку, порівняти відповіді, а з іншого — узагальнити отриману інформацію.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

- **Оцінка регуляторних умов:** У 2021 році значення індексу оцінки змін ділового середовища представниками усіх зацікавлених сторін становить +0,07, зокрема підприємствами-учасниками ЗЕД — +0,05. 41,4% усіх респондентів вважають, що регуляторні умови для ведення бізнесу покращились за останні два роки, а 34,3% — що ці умови погіршилися.

Оцінка регуляторних умов є різною для різних груп зацікавлених сторін. Найбільш песимістичними є митні брокери, а найбільш оптимістичними — представники митних органів та ТПП.

- **Оцінка проблемності різних видів контролю:** Респонденти переважно оцінюють різні види контролю: митний, фітосанітарний, ветеринарно-санітарний та контроль на харчову безпеку як такі, що не викликають проблем або викликають незначні проблеми. Порівняно з іншими видами контролю, про наявність проблем найчастіше повідомляють у випадку митного контролю, але проблеми оцінено як переважно незначні. Проходження різних видів контролю є більш проблемним для імпортерів, ніж для експортерів.
- **NCTS:** Більшість опитаних брокерів і суб'єктів ЗЕД досить загально поінформовані про NCTS (Нову комп'ютеризовану транзитну систему) і недостатньо розуміють механізм її діяльності. Вони відмічають брак інформаційних матеріалів про неї. Це свідчить про неготовність представників бізнесу зараз використовувати цю систему і необхідність більш активного інформування про неї, зокрема через інформаційно-роз'яснювальну роботу у регіонах.
- **АЕО:** Переважній більшості опитаних відомо про впровадження інституту Авторизованих економічних операторів (АЕО) в Україні. Більшість представників бізнесу зацікавлені в отриманні цього статусу. Але критерії отримання статусу АЕО є непростими, а вимоги серйозними, тому вкрай обмежена кількість підприємств будуть відповідати визначеним критеріям та у підсумку отримають статус АЕО.

- **Оцінка нових цифрових продуктів митниці:** Більшість респондентів знає про державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» та про єдине вікно на цьому порталі, а також про такі цифрові продукти, як програми QD Professional або MD Declaration та онлайн-мапу інфраструктури об'єктів Митної служби. Менше респондентів знають про аналітичний модуль Business Intelligence. Представники підприємств-учасників ЗЕД найгірше поінформовані про цифрові продукти, порівняно з рештою респондентів. На думку опитаних, потрібно доопрацювати функціонал цифрових продуктів, забезпечити їхню безперебійну роботу та активніше інформувати бізнес про ці продукти та їхні функції.
- **Інфраструктура на кордоні:** Існуючі пункти пропуску не в змозі забезпечити сучасний, швидкий рівень обслуговування громадян та вантажів, які перетинають кордон. В Україні немає стратегії розвитку прикордонної інфраструктури. Розбудова прикордонної інфраструктури, зокрема і пунктів пропуску, здійснюється безсистемно і часто не враховує поточну ситуацію та найближчу перспективу. Внаслідок цього неефективно використовуються державні ресурси, які й так обмежені. Це потребує системного вирішення і розробки відповідного стратегічного бачення держави і визначення першочергових заходів та пріоритетів у розбудові прикордонних інфраструктурних об'єктів.
- **Вплив правоохоронних органів на митні органи:** Дві третини респондентів вважають, що Служба безпеки України (СБУ) впливає на роботу митниці. Респонденти вказують на перепони для офіційного бізнесу, які виникають через залучення СБУ до митного контролю, зокрема, збільшення часу проходження митних процедур, догляди вантажів та «ручний» контроль за перевезеннями. З огляду на це, важливо обмежити вплив СБУ на роботу митних органів та безпосереднє здійснення митних процедур.
- **Корупція:** У середньому усі учасники опитування оцінили рівень корупції на 3,7 бали за шкалою від 1 (високий рівень корупції) до 5 (низький рівень або немає корупції). Серед проявів корупції на митниці вони називають:
 - присвоєння кодів УКТ ЗЕД на імпортований товар з більш високою ставкою мита,
 - необґрунтоване підняття митної вартості товарів,
 - необґрунтовані огляди подібного товару за ідентичними контрактами,
 - сплату хабарів за призначення на посади у Держмитслужбі,
 - сплату хабарів за пришвидшення проходження черг на кордоні,
 - сплату хабарів за пришвидшення митного оформлення та для уникнення штучних проблем.
- **Оцінка реформи митниці:** Більше 43% респондентів вважають, що реформа митниці рухається у правильному або у скоріше правильному напрямку, тоді як майже 35% вважають напрямком реформ митниці неправильним або швидше неправильним. Представники митних органів та ТПП найкраще оцінюють напрямком реформ, в той час як митні брокери – найгірше.

Основні результати, яких респонденти очікують від реформи митниці – зменшення часових витрат, автоматизація процедур та зменшення черг на кордонах.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

- **Рекомендації щодо NCTS та АЕО:**
 - активізувати роз'яснювальну роботу стосовно переваг і можливостей NCTS та АЕО, а також практичних аспектів їх застосування із акцентом на підприємців у регіонах;
 - провести додаткову роз'яснювальну роботу щодо критеріїв, вимог та самої процедури отримання статусу АЕО для зацікавлених підприємств;

- опрацювати можливість пом'якшення окремих критеріїв для отримання статусу АЕО підприємствами;
 - прискорити розробку та ухвалення підзаконних нормативно-правових актів, необхідних для повноцінної імплементації інституту АЕО та NCTS.
- **Рекомендації щодо веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі»:**
 - регулярно оновлювати дані та додати статистику за обсягами товарів та інформацію про рішення органів влади, що видають дозвільну документацію;
 - розширити функціонал додавши можливості для електронного документообігу між підприємствами, брокерами, митними і контролюючими органами;
 - надати можливість запам'ятовування інформації користувача для майбутнього введення у декларації, збільшивши кількість форм для друку та передбачивши експорт витягу у форматі MS Excel;
 - доповнити функціонал відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 971 від 21 жовтня 2020 року;
 - вирішити технічні проблеми пов'язані з використанням електронних ключів в особистому кабінеті та перебоями у роботі кабінету.
- **Рекомендації щодо аналітичного модулю Business Intelligence:**
 - покращити інтерфейс, зробивши його більш легшим та дружнім для користувача;
 - додати якомога детальнішу публічно доступну статистику щодо митної вартості товарів та затримок товарів на кордоні;
 - забезпечити безперебійну роботу Єдиної автоматизованої інформаційної системи Державної митної служби України.
- **Рекомендації для розвитку інфраструктури пунктів пропуску:**
 - поступово перейти (під час проектування та/або реконструкції) до «розумних» пунктів пропуску, з використанням цифрових технологій, які мінімізують участь людей у відповідних процедурах, у т. ч. запровадити електронні сервіси для планування роботи пунктів пропуску (наприклад, використання «електронної черги») тощо;
 - інтегрувати інформаційні системи митних органів з іншими інформаційними системами та/або реєстрами й впровадити цифрову обробку отриманої інформації;
 - збільшити використання технічних систем митного контролю (у першу чергу, вагових комплексів та скануючих систем для великовагового транспорту), інтегрованих до інформаційних систем митних органів;
 - впровадити у якості експерименту на МАПП Ягодин «розумного пункту пропуску»;
 - опрацювати доцільність розробки стратегії розвитку прикордонної інфраструктури;
 - опрацювати доцільність перегляду діючої системи фінансування інфраструктури пунктів пропуску.
- **Рекомендації для мінімізації впливу правоохоронних органів на роботу митниці:**
 - розглянути можливість заборони втручання СБУ у діяльність митних органів та здійснення митних процедур;
 - розглянути можливість законодавчо заборонити присутність інших правоохоронних органів у зонах митного контролю;
 - розглянути можливість заборонити правоохоронним органам проводити будь-які слідчі дії у пунктах пропуску, крім випадків, коли вони стосуються перевезення зброї, наркотиків або інших небезпечних товарів.
- **Рекомендації для подолання корупції на митниці:**

- вжити заходів для автоматизації процесів на митниці та зменшення людського фактору; впровадити відповідні технології, обладнання та програмне забезпечення, включно із постмитним аудитом та впровадженням відслідковуваності товарів;
- вжити заходів для підвищення престижності професії митника, включно із грошовим забезпеченням, пенсією та соціальним пакетом;
- вжити заходів попередження: постійна ротація працівників на різних митницях, оновлення штату митників, застосування моніторингу способу життя, застосування тестувань митників на добросовісність тощо;
- посилити відповідальність: забезпечити принцип невідворотності покарання та виключити можливість бути повторно призначеним на посаду після здійснення корупційних діянь;
- усунути можливості неоднозначного трактування норм права митниками (уніфікувати митні ставки, проаналізувати відповідні процедур та усунути неоднозначне трактування норм законодавства).